

Homílie na Zelený čtvrtek:

Pán Ježíš na začátku Poslední večeře učedníkům *umývá nohy*.

Tento vrcholný projev Kristovy *pokory* dává papež Benedikt do kontrastu s Adamovou *pýchou*.

„Ježíš na svých učednících koná službu otroka, *"ponížil se"* (Flp 2,8). To, co říká list Filipanům (2,5-11) ve velkém hymnu na Krista - že Kristus v pohybu protichůdném Adamovi, který se pokusil z vlastní vůle sáhnout po božském, naopak sestupuje ze svého božství do lidského bytí, vzal na sebe přirozenost služebníka a byl poslušný až k smrti na kříži - to je zde zviditelněno v jediném gestu. V symbolickém jednání Ježíš představuje celek své spásné služby. Odkládá svůj božský lesk, takříkajíc před námi kleká, umývá a utírá nám špinavé nohy, aby nás připravil ke stolu, k Boží svatební hostině. Čteme-li v Apokalypse paradoxní formulaci, že záchránění si *"roucha do běla vyprali v Beránkově krvi"* (Zj 7,14), říká se tím, že je to Ježíšova láska jdoucí až do krajnosti, co nás očišťuje a umývá. Gesto mytí nohou vyjadřuje právě toto: je to Ježíšova služebná láska, co nás vytahuje z naší pýchy a dělá nás *schopnými Boha – čistými*.“¹

To co nás očišťuje je *živá víra v Krista* neboli *dar setkání s Bohem* Otcem skrze jeho Syna a Ducha. Čistotu našeho srdce nezpůsobuje nějaký rituální úkon.

„V kultech všech náboženství hrají velkou roli tyto *očistné* předpisy: dávají člověku představu o svatosti Boha i o vlastní temnotě, z níž se člověk musí osvobodit, aby se Bohu dostal blíže. Systém *kultického očišťování* ovládal v observantním židovství Ježíšovy doby celý život. V sedmé kapitole Markova evangelia nacházíme Ježíšovu zásadní konfrontaci s pojmem *kultické čistoty*, docilované rituálními akty; s otázkou *čistoty* před Bohem se ve svých listech musel znovu a znovu vyrovnávat i svatý Pavel.

---

¹ Ježíš Nazaretský II., s. 42-43.

U Marka vidíme radikální obrat, který dal pojmu *čistoty* před Bohem Ježíš: neočišťují rituální úkony; čistota a nečistota se dějí v srdci člověka, závisí na stavu jeho *srdce* (Mk 7,14-23). Ale vzápětí vystává otázka: Jak se srdce stává *čistým*? Kdo jsou ti lidé *čistého srdce*, kteří "*budou vidět Boha*" (Mt 5,8)?

Liberální exegeze říkala, že Ježíš nahradil *rituální* pojem *čistoty* jeho *morálním* pojetím: na místo kultu a jeho světa prý vstupuje morálka. Takto by křesťanství bylo bytostně morálkou, jakousi morální výbavou. Ale tím bychom nepostihli novost Nového zákona. To skutečně nové zaznívá, když Petr ve Skutcích apoštolů zaujímá stanovisko k požadavku farizeů, kteří uvěřili v Krista, aby křesťané z pohanství byli obřezáváni a zachovávali Mojžíšův zákon. Petr na to prohlašuje, že Bůh sám už rozhodl, "*aby pohané slyšeli slovo evangelia... a tak aby přešli k víře ...nedělal tedy žádný rozdíl mezi námi a mezi nimi, když jim vírou očistil srdce*" (15.5-11).

Srdce očišťuje *víra*. Ta pochází z Božího příklonu k člověku. Není prostě vlastním rozhodnutím člověka. Děje se, protože lidé se v nitru dotkne Boží Duch, který jim *otevívá a očišťuje srdce*.

Na toto velké téma očišťování, které v Petrově řeči zaznívá jen stručně, navázal svatý Jan a prohloubil je v pasáži o mytí nohou a v Ježíšově Velekněžské modlitbě pod pojmem *posvěcování*. V promluvě o vinném kmeni Ježíš ujišťuje učedníky: "*Vy jste už čistí tím slovem, které jsem k vám mluvil*" (Jan 15,3). Je to jeho slovo, co do nich proniká, přetváří jim myšlení a chtění, přetváří jejich srdce a otevírá je, aby bylo srdcem *vidoucím*.

S touto perspektivou, ovšem jinak zaměřenou, se opět setkáváme při úvahách o Velekněžské modlitbě, když zde čteme Ježíšovu prosbu: "*Posvět je v pravdě*" (17,17). V kněžské terminologii *posvětit* znamená uschopnit pro kult. To slovo označuje rituální úkony, které kněz musí vykonat, než předstoupí před Boha. "*Posvět je v pravdě*" – Ježíš nám dává na srozuměnou, že *pravda* je koupelí, která člověka uschopňuje pro Boha. Do ní musí být člověk ponořen, aby se zbavil nečistoty, která ho od Boha odděluje. Přitom nesmíme zapomínat, že Jan nemá na mysli abstraktní pojem pravdy, ale ví o tom, že Ježíš sám ve své Osobě je *pravdou*.

Ve 13. kapitole Janova evangelia se *mytí nohou*, jehož se ujímá Ježíš, ukazuje jako *cesta očišťování*. Ještě jednou je zde táž výpověď, a přesto v jiné perspektivě. Koupel, která nás očišťuje, to je Ježíšova láska, jdoucí až k smrti. Ježíšova slova nejsou jen slova, je to on sám. A jeho slova jsou pravda, jsou láska.

To je v zásadě totéž, co vyjadřuje svatý Pavel pro nás obtížněji srozumitelnou formou, když říká: "*jsme ospravedlněni jeho krví*" (Řím 5,9; 3,25; Ef 1,7 aj.) A to je zase totéž, co v listě Židům podal ve velké vizi o Ježíšově velekněžství. Místo *rituální* čistoty nezaujala prostě morálka, nýbrž *dar* setkání s Bohem v Ježíši Kristu.²

Svatý apoštol Jan do svého líčení Poslední večeře včleňuje i dialog mezi Ježíšem a Petrem.

„Když Pán Petrovi vysvětlil, proč je mytí nutné, Petr odpovídá, ať mu tedy umyje "*nejen nohy, ale i ruce a hlavu*". Ježíšova odpověď je opět hádankovitá: "*Kdo se vykoupal, potřebuje si umýt jen nohy, a je čistý celý*" (Jan 13,10) – co to znamená?

Ježíšova slova zjevně předpokládají, že učedníci měli po koupeli, když šli na večeři, a nyní, u tabule bylo potřeba umýt jen nohy. Je jasné, že Jan vidí v těchto slovech hlubší symbolický smysl, který není snadno poznat. Držme se nejprve toho, že mytí nohou – jak jsme viděli – neznamenaá jednotlivou svátost, ale celek Ježíšovy spásné služby: *sacramentum jeho lásky*, do níž nás ve víře ponořuje a jež je pro člověka pravou *očistnou koupelí*. Ale na tomto místě získává mytí nohou přece ještě konkrétnější význam nad rámec podstatné symboliky a ten poukazuje k životní praxi rané církve. Co to je? Ona předpokládaná koupel může znamenat jediné *křest*, jímž je člověk jednou provždy ponořen do Krista a dostává novou identitu, bytí v Kristu. Tento zásadní proces, jímž se křesťany *neděláme*, nýbrž *stáváme* skrze Pánovo jednání v jeho Církvi, je neopakovatelný. Nicméně potřebuje v životě křesťana – ve společenství u stolu Páně – znovu a znovu doplnění: *mytí nohou*. Co to je?

---

² Ježíš Nazaretský II., s. 42.43-45.

Na to není žádná nesporná, jistá odpověď. Ale zdá se mi, že První list Janův nás vede na správnou stopu a ukazuje nám, co je míněno. Čteme tam: *"Říkáme-li, že jsme bez hříchu, klameme sami sebe a pravda v nás není. Jestliže vyznáváme své hříchy, on je tak věrný a spravedlivý, že nám hříchy odpouští a očišťuje nás od každé nepravosti. Říkáme-li, že jsme nezhřešili, děláme z něho lháře a jeho slovo v nás není"* (1. Jan 1,8nn). Protože i pokřtění zůstávají hříšníky, potřebují vyznání hříchů, které nás *"očišťuje od každé nepravosti"*.

Slovo *očistovat* vytváří vnitřní souvislost s perikopou o mytí nohou. Stejná praxe vyznávání hříchů, pocházející ze židovství, je dosvědčena i v Jakubově listě (5,16) a stejně tak v Didaché. Tam stojí: *"V Církvi vyznáš svá přestoupení"* (4,14) a: *"V neděli – v den Páně - se shromážděte, lámejte chléb, vzdávejte díky a vyznávejte své hříchy"* (14,1) (..)

Jde koneckonců o toto: vina nesmí v duši tiše hnisat a trávit člověka zevnitř, potřebuje vyznání. Vyznáním ji vynášíme na světlo, klademe ji do Kristovy *očistné lásky* (srov. Jan 3,20n). Ve vyznání nám Pán znovu a znovu umývá špinavé nohy a připravuje nás pro společenství u svého stolu.

Při pohledu zpět na celou kapitolu o mytí nohou můžeme říci, že v tomto gestu pokory, v němž je vidět celek služby Ježíšova života a smrti, stojí před námi Pán jako *Boží služebník* – jako ten, který se pro nás stal tím, kdo slouží; nese naše břemeno a daruje nám tak *pravou čistotu - schopnost být s Bohem*.

V druhé písni o Božím služebníkovi u Izaiáše je věta, která v jistém ohledu předjímá základní linii janovské teologie utrpení. Řekl mi: *"Ty jsi můj služebník, v tobě se oslavím"* (LXX: *doxasthésomai*; Iz 49,3).

Tato souvislost mezi *službou a slávou (dóxa)* je u Jana v celém příběhu utrpení zásadní: právě v Ježíšově sestupu, v jeho ponížení až na kříž, *zazáří Boží sláva, je oslaven Bůh* a v Bohu Ježíš. Všechno toto shrnuje drobná scéna z Květné neděle – mohli bychom říci: janovské pojetí děje na Olivové hoře: *"»Nyní je moje duše rozechvěna. Co mám říci? Otče, vysvobod' mě od té hodiny? Ale právě kvůli té hodině jsem přišel, Otče, oslav své jméno«!* Tu se ozval hlas z nebe: *»Oslavil jsem a znovu*

oslavím«" (Jan 12,27n). Hodina kříže je hodinou Boží a Ježíšovy pravé slávy."³

Homílie na Velký pátek:

Nyní se budeme věnovat Ježíšovým slovům, která pronesl během Poslední večeře při proměnění chleba a vína.

V nich předjímá Kalvářskou oběť, kterou chápe jako *božský úkon uzavření Nové a věčné Smlouvy*.⁴

Papež Benedikt XVI. v tomto kontextu připomíná, že u Staré Smlouvy, která byla uzavřena na Sinaji, byly směrodatné hlavně tři prvky: *krev Smlouvy, Boží slovo a slib poslušnosti* ze strany Izraele.⁵

Zpravuje nás o tom druhá kniha Mojžíšova: "*Potom Mojžíš vzal Knihu Smlouvy a předčítal lidu. Prohlásili: »Poslušně budeme dělat všechno, o čem Hospodin mluvil«. Mojžíš vzal krev, pokropil lid a řekl: »Hle, krev Smlouvy, kterou s vámi uzavírá Hospodin na základě všech těchto slov«." (Ex 24,7-8)*

Slib poslušnosti však byl vzápětí porušen uctíváním zlatého telete a celé dějiny izraelského národa, které pak následují, jsou dějinami nového a nového zpronevřování se tomuto slibu. V okamžiku, kdy Bůh nechává svůj lid napospas Babylonskému vyhnanství a chrám zkáže, se toto porušení Smlouvy zdá nezvratné. V této dějinné chvíli vystupuje do popředí naděje na *Novou Smlouvu*, která už nebude založena na křehké věrnosti lidské vůle, nýbrž bude samým Bohem nezničitelně vepsána do lidských srdcí.

O této nové Smlouvě mluví prorok Izaiáš (42,6) a Jeremiáš: "*Hle, přicházejí dny, je výrok Hospodinův, kdy uzavřu s domem izraelským i*

---

³ Ježíš Nazaretský II., s. 52-54.

⁴ K tématu "Smlouvy mezi Bohem a lidmi" viz: *Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli*, s. 63-72

⁵ V této kapitole vycházím z údajů papeže Benedikta XVI. obsažených v jeho knize *Ježíš Nazaretský II*, s. 88-90.

s domem judským Novou Smlouvu. (..) Svůj Zákon jim dám do nitra, vepíši jim jej do srdce. Budu jim Bohem a oni budou mým lidem. (..) Odpustím jim jejich nepravost, na jejich hřích už nevzpomenu." (Jer 31,31.33.34)

V Ježíšových slovech nad kalichem Nové a věčné Smlouvy, je toto vše shrnuto a uskutečněno. A tak *"když přišla jeho hodina, kdy měl přejít z tohoto světa k Otci, a protože miloval svoje, kteří byli ve světě, projevil jim lásku, až do krajnosti"* (Jan 13,1).

Při večeři vzal do svých rukou kalich s vínem, vzdal Bohu díky, požehnal ho a řekl: *"Vezměte a pijte z něho všichni: toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás."*⁶

Ježíš zde vědomě naráží na výše citované místo z druhé knihy Mojžíšovy. Jako totiž tehdy Bůh uzavřel Starou Smlouvu *prolitím* krve býků a kozlů (Ex 24,7-8), tak nyní uzavírá Smlouvu novou a věčnou *prolitím* krve vlastního Syna.

V samém závěru proměňování, ve slovech: *"Toto je Smlouva Nová a věčná"*, nám chce Pán naznačit, že se před našimi zraky naplňuje dávné zaslíbení o nové Smlouvě, kdy *Hospodinův Zákon bude vepsán do lidských srdcí a JHWH se stane naším Bohem a my jeho lidem* (srov. Jer 31, 33).

V *konsekracích slovech* se tedy soustředí „nejdůležitější nitky Starého zákona. Jednak vychází z ustavení staré Smlouvy na Sinaji, čímž se dává najevo, že to, co bylo na Sinaji započato, se teď děje znovu a nově: svazek, který Bůh s lidmi uzavřel, se teď skutečně naplňuje. Večeře je tak ustanovení svazku Nové Smlouvy. Tím, že se tato předává lidem, uskutečňuje se pokrevní společenství Boha a lidí. (..)

A přitom se už předjímá kříž. Neboť dává-li Kristus svoje tělo a svoji krev, dává-li sebe sama, dává se naprosto reálně. V tomto smyslu jsou tato slova niterným aktem kříže – Bůh proměňuje vnější moc, namířenou proti němu, v akt sebedarování lidstvu. (..)

---

⁶ Sloveso *prolít*, řec. *ekchynnó* se v Tóře používá v kontextu rituální oběti (srov. Lv 4, 18.25.30.34; 8,15).

V těchto několika slovech je, jak vidíme, syntéza celých dějin spásy; dějin víry Izraele jakož i Ježíšova vlastního bytí a působení, které se nakonec stává svátostí a trvalou přítomností.⁷

To co se dělo při Poslední večeři, na Kalvárii a v Ježíšově Zmrtvýchvstání se vlévá do *bohoslužebného úkonu Církve* při mši svaté. Tyto tři poslední události Kristova pozemského putování jsou při mši svaté vzájemně prostoupeny a zpřítomněny.

Pán Ježíš tím vykonal zásadní *obnovu božského kultu*, který zůstane navždy platný v bohoslužbě nového Božího lidu - Církve.

„Je zřejmé, že pro porozumění tomu, co si v otázce bohoslužby Ježíš přál či co naopak odmítal, je rozhodující *Poslední večeře s obětí Těla a Krve* Ježíše Krista. (..)

Je důležité zdůraznit, že Ježíš přebírá tradici Sinaje a prezentuje se tedy jako nový Mojžíš, ale zároveň také jako naděje na Novou Smlouvu, jak ji mimořádným způsobem formuloval Jeremiáš. Oznamuje tedy překonání Sinajské tradice, do jejíhož středu klade sám sebe jako obětníka i oběť současně.

Je třeba dobře uvážit, že Ježíš, který zůstává uprostřed svých učedníků, se jim zároveň dává ve svém Těle a Krvi a tak předjímá kříž a zmrtvýchvstání. Bez zmrtvýchvstání by toto všechno nemělo žádný smysl.

Ježíšovo ukřižování není samo o sobě *kultickým aktem*. Římští vojáci, kteří ho popravovali, nejsou kněží. Vykonal popravu, naprosto nemysleli, že by tím provedli úkon, který nějak souvisí s bohoslužbou. Skutečnost, že Ježíš sám sebe navždy dává za pokrm při Poslední večeři, znamená anticipaci jeho smrti a zmrtvýchvstání. Znamená proměnu aktu lidské krutosti v akt lásky a sebeobětování. Tím Ježíš vykonal zásadní *obnovu kultu*, který zůstane navždy platný a povinný.

Hřích lidí mění v akt odpuštění a lásky, v němž se budoucí učedníci budou moci účastnit toho, co Ježíš ustanovil. Tak chápeme to, co svatý Augustin v Církvi nazývá přechodem od večeře k ranní oběti.

---

⁷ *Bůh a svět*, s. 223.

Poslední večere je dar, který nám Bůh dává v lásce Ježíše, jenž odpouští. (..)

V Kristově kříži dosáhla prorocká kritika bohoslužby definitivně svého cíle. Zároveň je však ustanovena *bohoslužba nová*.

Novým úkonem adorace je Kristova láska, stále přítomná v Eucharistii. Proto jsou kněžští služebníci starého Izraele "anulováni", ve službě lásky, která vždy současně znamená klanět se Bohu.

Tato *nová jednota* lásky a bohoslužby, kritiky bohoslužby a oslavování Boha ve službě lásky, je bezpochyby neslýchaným úkolem, který byl svěřen Církvi a který musí každá generace stále znovu naplňovat.“⁸

---

⁸ Z *hloubi srdce*, s. 27-28.30.